

คันธสารภิกขุ. วุดโคตภัยปกรณ์แปล. ลำปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๗(เอกสารโรเนียว)

จันทบูรินฤนาด, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. ปทานุกรมบาลี ไทยอังกฤษ

สันสกฤต. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

ชินวรสิริวัฒน์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง. พระคัมภีร์อภิธานปิฎกหรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย. กรุงเทพมหานคร .

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

ตำนานมูลศาสนา. พระนคร. โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๙. (พระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๑๗ ธันวาคม ๒๕๑๘).

คำรกราชานุกาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. การประดิษฐานพระสงฆ์สยาม

วงศ์ในลังกาทวีป. พระนคร, ม.ป.ท. ๒๕๑๓.

เทพธรรมานุศิษย์, หลวง. บาลีไวยากรณ์พิเศษ ๘ เล่ม. กรุงเทพมหานคร

. โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

. พระคัมภีร์ธาคูปิฎก. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์มหามกุฏราช

วิทยาลัย, ๒๕๑๘.

ปรมาณูชิตชินโรส, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. พระปฐมสมโพธิกถา. พระนคร. โรงพิมพ์ธรรม

บรรณาการ, ๒๕๑๗.

ปิ่น มุกกนต์. ประมวลศัพท์ศาสนา. พระนคร. โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๕.

แปลก สนิธิรักษ์. พจนานุกรมบาลี - ไทย. พระนคร. ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๐๖.

พุทธพุกามและพุทธญาณเถระ, พระ. ตำนานมูลศาสนา. เชียงใหม่. โรงพิมพ์นครพิงค์

การพิมพ์, ๒๕๑๓.

ราชวรมนี, พระ, (ประยูรย์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

วิสุทธิสมโพธิ (เจือ ป.ธ.๙), พระ. ปทานุกรมกิริยาอาชยาต. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร.

โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๔๙๕.

- สุชีพ ปุณฺณานุกาภ. พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนาไทย-อังกฤษ อังกฤษ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร. เกษมบรรณกิจ, ๒๕๑๔.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา. กรุงเทพมหานคร. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕.
- _____. วิวัฒนาการงานเขียนภาษาบาลีในประเทศไทย. จารึก คำนานพงศาวดาร สาส์น ประกาศ. กรุงเทพมหานคร. มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๒๙.
- _____. วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.
- _____. เอกสารคำสอนวิชา ๑๒๒๖๑๑ การอ่านบาลีขั้นสูง. ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗.

ภาษาอังกฤษ

- Adhikaram, E.W. Early History of Buddhism in Ceylon. Colombo: M.D. Gunasena, 1953.
- Buddhadatta, A.P. Jinakalamali. London: Luzac & Company Ltd. 1962.
- Dauids, T.W. Rhys and stede. The Pali Text Society's Pali-Engl Dictionary. Surry : The Pali Text Society Chipsead, 1925.
- Childers, Robert Ceasar. Dictionary of The Pali language. Rangoon: Buddha sasana Council Press, 1974.
- Geiger, Wilhelm. Culavamsa. vols. I, II. London: Luzac & Co., Ltd., 1958.

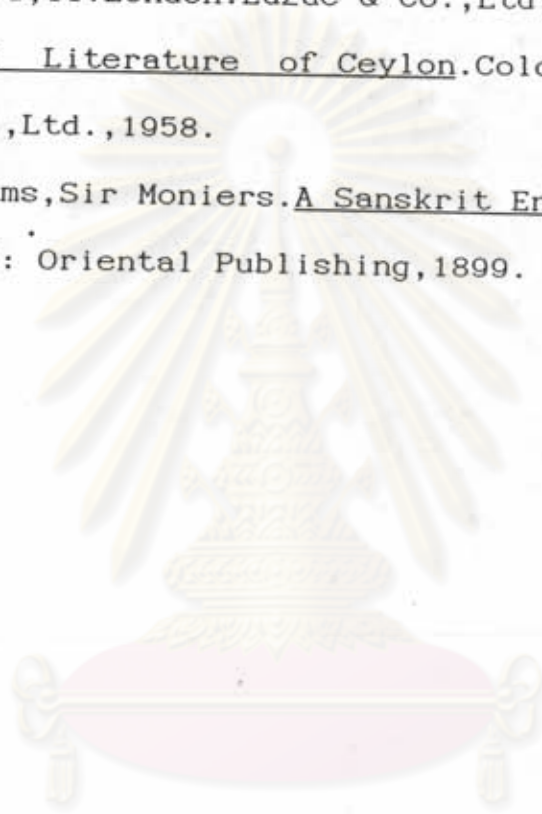
_____.Mahavamsa.London:Luzac & Co.Ltd.,1958.

_____.Pali Literature and Language.Delhi :Munshiram
Manoharlal,1978.

Malalasekera, G.P. Dictionary of Pali Proper Names.
vols.I,II.London:Luzac & Co.,Ltd.,1974.

_____.Pali Literature of Ceylon.Colombo: M.D.Gunasena
& Co.,Ltd.,1958.

Monier Williams,Sir Moniers.A Sanskrit English Dictionary.
Delhi: Oriental Publishing,1899.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ภาควัฒนดิสสะ

เป็นกษัตริย์พระองค์ของราชวงศ์โรตนะแห่งลังกา พระองค์เป็นพระนัดดาองค์ใหญ่ของพระเจ้ามทานาคะ ซึ่งเป็นพระเชษฐาของพระเจ้าเทวานัมปิยดิสสะ พระบิดาของพระองค์คือพระเจ้าโคธากยะ เมืองหลวงของพระองค์อยู่ที่มหาคามะ พระองค์มีพระมเหสี ๑ พระองค์คือ พระเทวีหรือพระวิหารเทวี ซึ่งเป็นพระธิดาของพระเจ้าดิสสะแห่งแคว้นกัลยาณี พระองค์มีพระโอรส ๒ พระองค์คือทภูฐคามณีอภัย และสัทธาติสสะ พระองค์ได้รวบรวมนักรบผู้กล้า ต่อสู้ขับไล่พวกทมิฬ

แต่ในตอนแรก พระองค์ไม่เต็มพระทัยให้โอรสของพระองค์เข้าร่วมในการต่อสู้ขับไล่พวกทมิฬ จนพระโอรสโกรธ และส่งเครื่องแต่งตัวผู้หญิงไปถวายพระองค์ เพื่อแสดงว่า พระองค์ไม่ใช่ผู้ชาย พระองค์เป็นกษัตริย์ที่เคร่งครัดในพระศาสนา เชื่อกันว่า พระองค์ได้สร้างวิหาร ๖๔ แห่ง ขณะครองราชย์อยู่ ๖๔ ปี ที่มีชื่อเสียงรู้จักกันมี ดิสสมหาวิหาร จิตตลปัทพตวิหาร มหานุคคละเจติยะ พระศพของพระองค์ทำการเผาที่ดิสสมหาราม ที่พระองค์ได้พระนามว่าภาควัฒนดิสสะ เนื่องจากมีผิวดำ ในคัมภีร์ที่ปวงศ์ พูดถึงพระธิดาของพระองค์ว่า มีความเชี่ยวชาญในประวัติศาสตร์พระศาสนา (สัทธมมวงฺสุโกวิทา)(PPN, 558-559)

ฉาณ ๗

๑. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ รู้จักระลึกชาติได้
๒. จุตูปปาตญาณ รู้จุดิและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย หรือเรียก

ว่าทิพพจักขุญาณ

๓. อาสวัภขญาณ รู้จักทำอาสวะให้สิ้น
(อง. ทสก. ๒๔/๑๐๒/๒๒๕, ที. ปา. ๑๑/๒๒๘/๒๓๒)

ฉาน ๔

๑. ปฐมฉาน มีองค์ ๕ คือ วิตก วิจาร ปิติ สุข เอกัคคตา
 ๒. ทุตติยฉาน มีองค์ ๓ คือ ปิติ สุข เอกัคคตา
 ๓. คตติยฉาน มีองค์ ๒ คือ สุข เอกัคคตา
 ๔. จตุตถฉาน มีองค์ ๒ คือ อุเบกขา เอกัคคตา
- (ม. มุ. ๑๒/๑๐๒/๔๒)

เทวานัมปิยติสสะ

กษัตริย์ลังกา (247 - 207 ก่อนค.ศ) พระองค์เป็นโอรสองค์ที่ ๒ ของพระเจ้ามุกทสีวะ กล่าวกันว่า ในรัชสมัยของพระองค์มีสิ่งมีค่าเกิดขึ้นมากมาย พระองค์ได้ส่งสิ่งมีค่าเหล่านี้เป็นเครื่องบรรณาการไปถวายแก่พระเจ้าธรรมาโศก แห่งอินเดีย กษัตริย์ผู้ร่วมสมัยกับพระองค์ โดยส่งพระนัดดาของพระองค์ชื่อวามหาริฏฐะ ไปยังกรุงปาฏลีบุตร และพระเจ้าธรรมาโศกได้ให้การต้อนรับคณะทูตอย่างดี พร้อมกับได้ส่งเครื่องบรรณาการตอบแทน มากับคณะทูตในการฉลองการราชาภิเษกของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ทั้งยังเชิญชวนให้นับถือพระพุทธศาสนา

ในสมัยของพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะนี้ เป็นเวลาเดียวกับที่พระมหินทเถระเดินทางไปยังลังกา เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ขณะนั้นกำลังมีการราชาภิเษกกษัตริย์พระองค์นี้ พระมหินทเถระพบพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะขณะทรงล่าสัตว์ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนเชษฐะ พระองค์ทรงต้อนรับพระเถระอย่างดีแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนาซึ่งพระเจ้าอโศกได้เคยเชิญชวนไว้แล้ว

หลังจากฟังพระเถระแสดงจุฬีหัตถิปโทปมสูตร ไม่ปรากฏว่า ก่อนหน้านั้นพระองค์ทรงนับถือศาสนาอะไร ทำให้มีผู้หันมานับถือ และอุปสมบทในพระพุทธศาสนา มากมาย พระองค์ได้ถวายสวนนั้นทนา และส่วนมหาเมฆวนะ เป็นอาราม แต่พระภิกษุสงฆ์ ในมหาเมฆวนะ พระองค์ได้สร้างมหาวิหารอันสื่อชื่อเป็นศูนย์กลางทางศาสนาในลังกามาหลายศตวรรษมหาวิหารนี้สร้างขึ้นหลังพุทธปรินิพพาน ๒๖๓ ปี นอกจากนี้ยังมีงานชิ้นสำคัญของกษัตริย์พระองค์นี้ คือการสร้างเจดีย์ปัณฑวิหาร และอุปัชฌายะ สำหรับบรรจุพระทักษิณธาตุ

ในเวลานั้น พระนางอนุลามเหสีของมหานาคอุปราช ทรงแสดงความปรารถนาจะอุปสมบทเป็นภิกษุณีในพุทธศาสนา พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ ได้ส่งคณะทูตอีกชุดหนึ่งไปยังราชสำนักของพระเจ้าอโศก เพื่อขอให้ส่งภิกษุณีชื่อสังฆมิตตาเถรี และกึ่งพระศรีมหาโพธิ์ไปยังลังกาทวีป กึ่งพระศรีมหาโพธิ์ได้รับการอัญเชิญไปปลูกไว้ที่มหาเมฆวรรณะ ในเมืองอนุราชปุระจนปัจจุบัน ส่วนคณะของภิกษุณี ซึ่งนำโดยสังฆมิตตาเถรี พระองค์มีรับสั่งให้สร้างอารามต้อนรับคือหัตถาพิทกวิหาร ชัมพูโกณฺจวิหาร ซึ่งอยู่ในนาคทวีป ติสสมหาวิหาร ปาจิณาราม ปฐมอุปะ และติสสวาปีที่อนุราชปุระ (PPN, 1121)

ทูลจกราชคณิกษัย

กษัตริย์ลังกา (101-77 ก่อนคศ.) เป็นโอรสของพระเจ้ากากวัณณติสสะ (ครองมหาคามะ) และวิหารเทวี พระองค์ได้รับพระนามว่า คามณิกษัย เนื่องจากพระมารดาปรารถนาให้เป็นนักรบที่ยิ่งใหญ่ พระบิดาจึงรวบรวมนักรบที่มีชื่อเสียงในราชสำนักมาอบรมสั่งสอนวิชาการรบแก่พระกุมาร พระกุมารจึงมีนิสัยรักการผจญภัยมาแต่เยาว์ พระองค์ไม่พอพระทัยที่อาณาจักรของพระบิดามีอยู่อย่างจำกัด คือตอนเหนือชายแดนสุดที่มหาวาลุกนที อีกฝั่งของแม่น้ำเป็นเขตปกครองของพวกทมิฬ และด้วยสาเหตุที่พระบิดาพ่ายแพ้แก่พวกทมิฬ จนหนีไปอยู่ในป่าเขา

จนเป็นเหตุให้พระกุมารต้องส่งเครื่องแต่งตัวของผู้นั้นไปถวายพระบิดา ความไม่พอพระทัยนี้ทำให้พระองค์มีพระนามอีกว่า ทูภูฐะ เมื่อพระบิดาสวรรคต พระองค์ได้ต่อสู้กับทิสสะซึ่งเป็นพระเชษฐาแย่งชิงราชบัลลังก์ ครั้งแรกพระองค์เป็นฝ่ายแพ้ ที่จุฬิงคนิยปิฎฐิ แต่ต่อมาเขาเป็นฝ่ายชนะ ต่อมาคณะสงฆ์ได้ให้ทั้งสองประนีประนอมกัน พระองค์ทรงช้างชื่อ กัณทุละ ซึ่งเกิดวันเดียวกับพระองค์ พระองค์ทรงให้สร้างมริจวัญญูปะ ๗ ที่ซึ่งทวนของพระองค์ได้ถูกฝังไว้พร้อมกับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุซึ่งได้มาจากพระภิกษุรูปหนึ่งแห่งทิสสมหาวิหาร หลังจากได้รับการปลอบใจจากพระเถระรูปหนึ่งแห่งปิยงค์ทีปะ ซึ่งทำให้พระองค์บริสุทธิ์จากความผิดที่ไปเช่นฆ่าศัตรู พระองค์จึงเริ่มงานขึ้นสำคัญทางด้านพระศาสนา หลังจากมอบอำนาจให้กับเหล่าเสนามาตย์แล้ว ก็ทรงให้สร้างโลหปราสาทสูง ๙ ชั้น ซึ่งเหมือนกับพระราชวังพีรมี ได้แบบสร้างมาจากสวรรค์ชั้นดุสิต โดยพระอรหันต์ จากนั้น งานขึ้นสำคัญที่สุดของพระองค์คือ การสร้างมหาอุปะ ๗ ที่ที่พระศษศาเสด็จเยี่ยมในครั้ง ๓ เทวดาซึ่งนำโดยท้าวสักกะ ได้นำวัสดุก่อสร้างทุกอย่างมาจนครบและเริ่มงานก่อสร้างในวันเพ็ญวิสาขะ หลังจากบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเสร็จพระองค์ก็ประชวร และสวรรคตในเวลาต่อมา (PPN, 1093)

ทศพลญาณ ๑๐

๑. ฐานาฐานญาณ ปรีชาหยั่งรู้ฐานะและอฐานะ
๒. กรรมวิปากญาณ ปรีชาหยั่งรู้ผลของกรรม
๓. สัพพัตถคามินีปฏิบัติญาณ ปรีชาหยั่งรู้ข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่คติทั้งปวง
๔. นานาธาตุญาณ ปรีชาหยั่งรู้สภาวะของโลก อันประกอบด้วยธาตุต่าง ๆ เป็นอเนก คือรู้สภาวะธรรมชาติ
๕. นานาธมฺมคติญาณ ปรีชาหยั่งรู้ธรรมาศัย, ความโน้มเอียง, ความเชื่อถือ, แนวความสนใจ ของสัตว์ทั้งหลายที่เป็นไปต่าง ๆ กัน

๖. อินทริยปโรปริยัตติญาณ ปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและความหย่อนของ
สัตว์ทั้งปวง

๗. ฌานาภิสังกิลเสสาทิญาณ ปรีชาหยั่งรู้ความเศร้าหมองความ
พองแผ่ว การออกจากฌานวิโมกข์สมาธิ และสมาบัติทั้งหลาย

๘. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ปรีชาหยั่งรู้อันทำให้ระลึกภพที่เคยอยู่ในหน
หลังได้

๙. จุตูปปาตญาณ ปรีชาหยั่งรู้จติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย

๑๐. อาสวักขยญาณ ปรีชาหยั่งรู้ความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย

(ม. มุ. ๑๒/๑๖๖/๑๔๐, พ. พศ., ๒๘๑)

เดือนทั้ง ๑๒ (เริ่มตั้งแต่เดือน ๕)

๑. จิตตะ เดือน ๕

๒. วิสาขะ เดือน ๖

๓. เสฎฐะ เดือน ๗

๔. อาสาฬหะ เดือน ๘

๕. สาวณะ เดือน ๙

๖. โปฏฐุปาทะ เดือน ๑๐

๗. อัสนสุชะ เดือน ๑๑

๘. กุตติกะ เดือน ๑๒

๙. มิคสิระ เดือน ๑

๑๐. ปุสสะ เดือน ๒

๑๑. มามะ เดือน ๓

๑๒. ฝักคุณะ เดือน ๔

(อภิธาน. ๗๕/๒๐)

นิพพาน ๒

๑. สอฺปาทีเสสนิพพาน คับกิเลสแต่มีเบญจขันธ์เหลือ
๒. อนฺุปาทีเสสานิพพาน คับกิเลสไม่มีเบญจขันธ์เหลือ
(องฺ. นวก. ๒๓/๒๑๖/๒๔๔, พ. พศ. , ๗๖)

ปฏิสัมภิตา ๔

๑. อัถตปฏิสัมภิตา คือปัญญาแตกฉานในอรรถ ปรีชาแจ้งในความหมาย เห็นข้อธรรมหรือความย่อ ก็สามารถแยกแยะอธิบายขยายออกไปได้โดยพิศดาร เห็นเหตุอย่างหนึ่งก็สามารถคิด แยกแยะ กระจายเชื่อมโยง ต่อออกไปได้จนล่วงรู้ถึงผล

๒. ธรรมปฏิสัมภิตา คือปัญญาแตกฉานในธรรม ปรีชาแจ้งในหลัก เห็นอรรถอธิบายพิศดาร ก็สามารถจับใจความมาตั้งเป็นกระทู้ หรือหัวข้อได้ เห็นผลอย่างหนึ่งก็สามารถ สวากลับไปหาเหตุได้

๓. นิรุกติปฏิสัมภิตา คือปัญญาแตกฉานในนิรุกติ ปรีชาแจ้งในภาษารูศัพท์ รู้ถ้อยคำบัญญัติและภาษาต่าง ๆ เข้าใจใช้คำพูดชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจและเห็นตามได้

๔. ปฏิภาณปฏิสัมภิตา คือปัญญาแตกฉานในปฏิภาณ ปรีชาแจ้งในความคิดทันการ มีไหวพริบ ชี้มาบในความรู้ที่มีอยู่ เอามาเชื่อมโยงสร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม เข้ากับกรณี เข้ากับเหตุการณ์

(องฺ. จตุกก. ๒๑/๑๗๒/๒๑๖)

ปาฏิหาริย์ ๓

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ แสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์
๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ การรู้กระบวนการของจิต จนสามารถกำหนด อากาโรที่หมายเล็กน้อย แล้วบอกสภาพจิต ความคิด อุปนิสัย ได้ถูกต้องเป็นอัศจรรย์
๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง นำไปปฏิบัติได้ผลสมบูรณ์

(ที่. ลี. ๕/๓๓๕/๒๗๓, พ. พศ. , ๑๑๓)

มหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ

มหาปริสลักษณะ ๓๒ ประการ ได้แก่

๑. มีพื้นพระบาททั้ง ๒ เต็มเสมอดี
๒. มีลายกงรถอยู่ที่พื้นพระบาททั้ง ๒
๓. มีชั้นพระบาทยาว
๔. มีนิ้วพระบาทและนิ้วพระหัตถ์ยาวเรียว
๕. มีพื้นฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาทอ่อนนุ่ม
๖. มีลายตาข่ายที่ฝ่าพระหัตถ์และฝ่าพระบาท
๗. มีอัฐิข้อพระบาทตั้งลอยอยู่หลังพระบาท กลับกลอกได้คล่อง เมื่อทรงดำเนินผิดกับสามัญชน
๘. มีพระชงฆ์เรียว มีสันฐานคุดแข็งแห่งเนื้อทราย
๙. เมื่อประทับยืนตรง พระหัตถ์ทั้ง ๒ ข้างห้อยลงถึงพระชานุ
๑๐. มีพระคุษห่อหุ้มอยู่ในฝัก คุดคุษแห่งโคและช้าง

๑๑. มีพระฉวีวรรณเหลืองงามดั่งสีทอง
๑๒. มีพระฉวีวรรณละเอียดคมใต้มีธุลีละอองติดต้องพระกาย
๑๓. มีเส้นพระโลมาขุมละ ๑ เส้น
๑๔. มีพระโลมาดำสนิท เวียนขวา ปลายงอนขึ้นข้างบน
๑๕. มีพระกายตั้งตรงคุดิ้วท้าวมหาพรหม
๑๖. มีพระมังสะหนาในที่ ๗ แห่ง คือ หลังพระหัตถ์ทั้ง ๒ หลังพระบาททั้ง ๒ พระอึ่งสาทั้ง ๒ ข้าง และลำพระศอก
๑๗. มีพระสกลกายบริบูรณ์ คุดิ้วกึ่งท่อนหน้าของพญาราชสีห์
๑๘. มีพื้นพระปฏุษฎางราบเหมือนแผ่นกระดานทอง
๑๙. มีส่วนพระกายเท่ากัน คุดิ้วประมณฑลแห่งคันทไทร
๒๐. มีลำพระศอกกลมงามเสมอกับเขาโค
๒๑. มีเส้นประสาทสำหรับรับรสอาหารประารณ ๗ พันเส้น
๒๒. มีพระหนุดุจคางพญาราชสีห์
๒๓. มีพระทนต์ถ้วน ๔๐ ซี่ ข้างละ ๒๐ ซี่
๒๔. มีพระทนต์เรียบเสมอกัน
๒๕. มีพระทนต์เรียบสนิทมิได้ห่าง
๒๖. เขี้ยวพระทนต์ทั้ง ๔ ขาวบริสุทธิ์
๒๗. มีพระชีวหาอ่อนและยาว
๒๘. มีพระสุระเสียงดุจเสียงท้าวมหาพรหม
๒๙. มีดวงพระเนตรทั้ง ๒ ข้างส่องใสงามดุจตาลูกโคพึงคลอด
๓๐. มีพระเนตรเป็นสินิลดำสนิท
๓๑. มีพระอุณาโลมขึ้นที่ระหว่างพระโขนง เวียนขวา
๓๒. มีหน้าพระ เกศาเป็นขอบเสมอกัน*

* ปริมาณชิตชิโนรส, สมเด็จพระ , พระปฐมสมโพธิกถา, (พระนคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๗) หน้า ๕๕ - ๖๕.

ลัทธิศาสดาสะ

กษัตริย์ลังกา(77 - 59ก่อนคศ.) เป็นพระเชษฐาของพระเจ้าทุฏฐคามณีน้อย เมื่อพระชนมายุ ๑๐ พรรษา ในพิธีเถลิงราช พระองค์ถูกบังคับให้สาบานว่าจะไม่ทะเลาะกับพระอนุชาของพระองค์ แต่เมื่อพระเจ้ากากวัณตีสสะซึ่งเป็นพระบิดาสวรรคต พระองค์ได้ยึดอำนาจจากทุฏฐคามณีน้อย พระองค์ประทับที่มณฑลทิมวาปี และทำสงครามกับพระเจ้าทุฏฐคามณีน้อย ผลปรากฏว่าพระองค์เป็นฝ่ายแพ้ ที่จุฬินนิยปฏิฐิ จึงหนีไปอาศัยวัดอยู่ ทุฏฐคามณีน้อยตามไปล้อมจับ แต่พระภิกษุรูปหนึ่งช่วยพระองค์ให้หนีไปได้

หลังจากทุฏฐคามณีน้อยยึดอนุราชปุระได้ พระองค์ได้กลับไปครองทิมวาปี เมื่อทุฏฐคามณีประชวร พระองค์ถูกส่งไปดูแลการก่อสร้าง มหาสถูปเพื่อสร้างให้เสร็จก่อนพระเจ้าทุฏฐคามณีน้อยสิ้นพระชนม์ (PPN, 1019)

มหิยังคณะ

สถานที่อยู่ในสวนของมหานาคะ อยู่ที่ชายฝั่งแม่น้ำมหาาลูกคงคา พระพุทธเจ้าเคยเสด็จสถานที่นี้ เมื่อคราวกำจัดพวกยักษ์ ต่อมามหาสมณะได้สร้างเจดีย์สูง ๗ ศอก บรรจุพระเกศธาตุ ที่รับมาจากพระหัตถ์ของพระพุทธเจ้า หลังพุทธปรินิพพาน พระสรภและพระสารีบุตรนำพระทักษิณธาตุมาบรรจุไว้ด้วย และสร้างพระเจดีย์ให้สูงขึ้นเป็น ๑๒ ศอก และมีการสร้างให้สูงขึ้นอีก ๓๐ ศอก ในสมัยของอุทธจูปิทยะ ในสมัยพระเจ้าทุฏฐคามณีน้อย สร้างให้สูงขึ้นเป็น ๘๐ ศอก

อนุตตริยะ ๖

๑. ทัสสนานุตตริยะ การเห็นอันเยี่ยมได้แก่ การเห็นพระตถาคตและตถาคตสาวก รวมถึงสิ่งทั้งหลายที่จะให้เกิดความเจริญองงามแห่งจิตใจ

๒. สวนานุคตริยะ การฟังอันเยี่ยมได้แก่ การสดับธรรมของพระ
ตถาคตและตถาคตสาวก

๓. ลาภานุคตริยะ การได้อันเยี่ยม ได้แก่ การได้ศรัทธาในพระ
ตถาคตและตถาคตสาวก หรือการได้อริยทรัพย์

๔. ลิกขานุคตริยะ การศึกษาอันเยี่ยม ได้แก่ การอบรมในอริศีล
อริจิตต์ และอริปัญญา

๕. ปาโรจิริยานุคตริยะ การบำเรออันเยี่ยมได้แก่ การบำรุงรับใช้
พระตถาคตและตถาคตสาวก

๖. อนุสสทานุคตริยะ การระลึกอันเยี่ยมได้แก่ การระลึกถึง
พระตถาคตและตถาคตสาวก

(อง. ฉก. ๒๒/๒๗๔/๓๑๖)

อรุพณาน ๔

๑. อากาสนัญญาตนะ ฌานอันกำหนดอากาศ คือช่องว่างหาที่สุกมิ
ได้เป็นอารมณ์ หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้

๒. วิญญาณัญญาตนะ ฌานอันกำหนดวิญญาณหาที่สุกมิได้เป็น
อารมณ์หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้

๓. อากิญจัญญาตนะ ฌานอันกำหนดภาวะที่ไม่มีอะไร เป็น
อารมณ์หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้

๔. เนวสัญญานาสัญญาตนะ ฌานอันเข้าถึงภาวะมีสัญญาที่ไม่ใช่
ไม่มีสัญญาที่ไม่ใช่ หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้

(ที. ปา. ๑๑/๒๓๕/๑๒๕, ส. สพ. ๑๘/๕๑๔/๓๒๖)

คำว่า รูปฌานก็ติ อรูปฌานก็ติ เป็นคำสมัยหลัง เดิมเรียก ฌาน
และ อรูป (พ. พศ. , ๗๐)

อสีตยานุพยัญชนะ

อสีตยานุพยัญชนะ คือ ลักษณะย่อยของพระมหาบุรุษ ๘๐ ประการ
ได้แก่

๑. นิ้วพระหัตถ์และพระบาทเหลือองงาม
๒. นิ้วพระหัตถ์และพระบาทเรียวงาม
๓. นิ้วพระหัตถ์และพระบาทกลมเหมือนกลิ้ง
๔. พระนขาทั้ง ๒๐ มีสีแดงงาม
๕. พระนขาทั้ง ๒๐ มีปลายงอนขึ้นเบื้องบน
๖. พระนขาเกลี้ยงกลมไม่เป็นรอยเป็นริ้ว
๗. ข้อพระหัตถ์ข้อพระบาทจนอยู่ในพระมังสะ
๘. พระบาททั้ง ๒ เท่ากัน
๙. มีพระค้ำเนินงามเหมือนพญาช้าง
๑๐. พระค้ำเนินองอาจเหมือนราชสีห์
๑๑. พระค้ำเนินงามเหมือนหงส์เดิน
๑๒. พระค้ำเนินงามเหมือนโคสุภราชเดิน
๑๓. เวลาจะค้ำเนินยกพระบาทข้างขวาขึ้นก่อน
๑๔. พระขาคือหัวเข่าเกลี้ยงกลมไม่ปรากฏกระดูกสะบ้า
๑๕. มีกิริยาบุรุษบริบูรณ์
๑๖. มีพระนาก็ไม่บกพร่อง
๑๗. มีสันฐานพระอุทรลึกลับ
๑๘. ภายใตพระอุทรมีรอยเว้าบนขวา
๑๙. มีพระเพลากลมเหมือนต้นกล้วย
๒๐. พระกรทั้ง ๒ เหมือนวงกุญชร
๒๑. พระอวัยวะน้อยใหญ่ทั้งปวงงามพร้อม

๒๒. พระมิ่งสะหนา บาง ในที่ควรหนา ควรบาง
๒๓. พระมิ่งสะ ไม่หตุ
๒๔. พระกวยไม่มีค้อมและไฟ
๒๕. พระกายบริบูรณ์ทั้ง เบื้องบนและ เบื้องล่าง
๒๖. พระกายปราศจากมลทินทั้งปวง
๒๗. กำลึงกายเท่ากับช้างพันโกฏิและบุรุษแสนโกฏิ
๒๘. พระนาสิกโค้ง
๒๙. สันฐานพระนาสิกงามแฉล้ม
๓๐. ริมพระโอษฐ์ เบื้องบนเบื่องต่ำเสมอกัน มีสีแฉงดี
๓๑. พระทนต์บริสุทธิ์ไม่มีอะไรติด
๓๒. พระทนต์ขาว เหมือนสังข์ที่ขัด
๓๓. พระทนต์เกลี้ยงไม่เป็นริ้วเป็นรอย
๓๔. พระอินทรีย์ทั้ง ๕ งามบริสุทธิ์
๓๕. พระเขี้ยวแก้วทั้ง ๔ กลมบริบูรณ์
๓๖. พระพักตร์ยาวสวย
๓๗. พระปรารค์งามแปลงปลั่ง
๓๘. ลายพระหัตถ์มีรอยลึก
๓๙. ลายพระหัตถ์มีรอยยาว
๔๐. ลายพระหัตถ์มีรอยตรง
๔๑. ลายพระหัตถ์มีรอยแฉง
๔๒. มีพระรัศมีรอบพระกายข้างละ ๑ วา
๔๓. กะพุงพระปรารค์ทั้ง ๒ เต่งตั้ง
๔๔. กระบอกพระเนครกว้างยาวพอสมกัน
๔๕. ดวงพระเนตรมีประสาททั้ง ๕ บริสุทธิ์
๔๖. ปลายเส้นพระโลมา ไม่คดไม่งอ
๔๗. พระชีวหามีสันฐานกลมงาม

๔๘. พระชีวहारอ่อนและแดงเข้ม
๔๙. พระกรรมทั้ง ๒ ยาวเหมือนกลีบดอกปทุม
๕๐. ช่องพระกรรมมีสีฐานกลมงาม
๕๑. พระเส้นไม้หดหู่ในที่ใด ๆ
๕๒. แดงพระเส้นจอมอยู่ในพระมังสะ
๕๓. พระเศียรมีสีฐานเหมือนฉัตรแก้ว
๕๔. พระนลาฏกว้างยาวพอสมควร
๕๕. พระนลาฏมีสีฐานงาม
๕๖. พระโขนงโค้งเหมือนคันธนู
๕๗. พระโลมาที่พระโขนงเส้นละเอียด
๕๘. พระโลมาที่พระโขนงงอกขึ้นแล้วล้มราบไป
๕๙. พระโขนงใหญ่
๖๐. พระโขนงยาวสุดหางพระเนตร
๖๑. ผิวพระมังสะละเอียดทั่วพระกาย
๖๒. พระกายรุ่งเรืองด้วยศิริ
๖๓. พระกายส่องไสอยู่เป็นนิตย์
๖๔. พระกายสดชื่นเหมือนดอกปทุม
๖๕. พระกายมีสัมผัสอ่อนนุ่ม
๖๖. กลิ่นพระกายเหมือนกลิ่นกฤษณา
๖๗. พระโลมาเสมอกัน
๖๘. พระโลมาละเอียด
๖๙. ลมหายใจละเอียด
๗๐. พระโอษฐ์งามเหมือนกับยิ้ม
๗๑. กลิ่นพระโอษฐ์เหมือนกลิ่นอุบล
๗๒. พระเกศาที่มีกลิ่นหอมฟุ้ง
๗๓. พระเกศาดำเป็นเงา

๗๔. พระ เกศา^๑มีกลิ่นหอมดังดอกโกมุท
 ๗๕. พระ เกศาเส้นกลมสลวย
 ๗๖. พระ เกศา^๑ดำสนิท
 ๗๗. พระ เกศาเส้นละเอียด
 ๗๘. พระ เกศาไม่ยุ่ง
 ๗๙. พระ เกศาเวียนขวา
 ๘๐. มีพระ เกศุมาลา คือแถวแห่งพระ รัศมีขึ้นบนพระ อดมังกสิโรตม์
 (กระหม่อม)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ บัญชี แสงฉาย (ป.๖), หลักปฐมสมโพธิ, (พระนคร : โรงพิมพ์
 ลูกส.ธรรมภักดี, ๒๕๒๐) หน้า ๘๐ - ๘๔.

ประวัติผู้วิจัย

พระมหาเจริญ แก้วรัตน์ (วฑฺฒนปญฺโญ) ภูมิลำเนา ๗๒ หมู่ที่ ๑๒ ตำบลบางเหริ่ง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา สำเร็จการศึกษา พุทธศาสตรบัณฑิต จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา ๒๕๓๕ และเข้าศึกษาคณะในบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภาควิชาภาษา ตะวันออก สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต เมื่อปีการศึกษา ๒๕๓๕

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย